TEXNOLOGIY FANINI O‘QITISHDA IQTIDORLI O‘QUVCHILARNI TEXNIK IJODKORLIGINI INNOVATSIYON YONDASHUV ASOSIDA RIVOJLANTIRISH

Muxliboyev M.Q. - Guliston davlat universiteti dotsenti, p.f.n.

Annotatsiya. Ushbu maqolada ta’lim, fan, texnologiya va ishlab chiqarishning integrativ rivojlanish qonuniyatlari, tendensiyalari, texnologik ta’lim asosida o‘quvchilarni innovatsiyon yondashuv asosida ijodklorlik faoliyatga tayyorlash, ularda texnik ijodkorlikni rivojlantirish muammolarining konseptual va ilmiy-metodtk asoslari muayyan darajada o‘rganilgan.

Respublikamiz ta’lim muassasalarida texnologiya fanini o‘qitish metodikasini takomillashtirish va optimallashtirish, ta’lim jarayonida pedagogik texnologiyalarni integrativ qo‘llash bo‘yicha salmoqli izlanishlar olib borilmoqda. Fan va ishlab chiqarishning integratsiyalashuvi sharoitida o‘quvchilarni nafaqat chuqur texnologik bilim olishga, balki ilmiy dallilarni izlash, topish, tahlil qilish, texnologik echimlarning maqbul variantlarini tanlash, ijodkorlik bilan shug‘ullanish va natijalarini amaliyotga joriy etishga o‘rgatish zaruratga aylanmoqda. Hududiy «Barkamol avlod» bolalar markazlarida to‘garaklar, shu jumladan robototexnika, dasturlash bo‘yicha yo‘nalishlar sonini ko‘paytirish”ga ustuvor vazifa sifatida qaralgan. Mazkur vazifani amalga oshirish, maktabdan tashqari texnologik ta’lim samardorligini ta’minlashning pedagogik mexanizmlarini takomillashtirish orqali iqtidorli o‘quvchilarning texnologik tayyorgarligi va texnik ijodkorligini rivojlantirish muhim pedagogik muammo hisoblanadi.

Maktablarda texnologiya fanini o‘qitishda mavjud pedagogik dasturiy vositalar va pedagogik amaliyot holatini tahlil etish natijalari qator nomutanosibliklar mavjudligini ko‘rsatdi: Jumladan:

jamiyatning axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini, zamonaviy texnologik bilimlar, xususan, o‘qitishning innovatsion metodlari, texnologiya va didaktik vositalarini o‘quv jarayonida qo‘llash imkoniyati va didaktik, o‘quv-metodik ta’minotning etarli emasligi o‘rtasida;

o‘quvchilarning texnologik bilimlari va axborot madaniyati, ijodkolrlik ko‘nikmalari va tayyorgarligi darajasiga zamonaviy talablar o‘rtasida;

texnologiya fanini o‘qitish jarayonida o‘qitishning zamonaviy didaktik vositalari, xususan, TRIZ-texnologiyalarini qo‘llash ehtiyoj bilan bunday vositalarning etarli emasligi o‘rtasida.

Yuqoridagi mulohazalardan kelib chiqib, aytish mumkinki, ta’lim, fan, texnologiya va ishlab chiqarishning integrativ rivojlanish qonuniyatlari, tendensiyalari, texnologik ta’lim asosida o‘quvilarni ijodklorlik faoliyatga tayyorlash, xususan, ularda texnik ijodkorlikni rivojlantirish muammolari, texnik tayyorgarlikning amaliy va psixologik-pedagogik aspektlarining nazariy, konseptual va ilmiy-metodtk asoslari muayyan daraja o‘rganilgan bo‘lsa-da, texologiya fanini o‘qitishda iqtidorli

o'quvchilarda texnik ijodkorlikni rivojlantirishning didaktik imkoniyatlari, integrativ yondashuv asosida o'qitishning o'quv-uslubiy ta'minoti va o'quv natijalarini pedagogik tashxislashning ilmiy-uslubiy asoslarini ishlab chiqish va amalga tatbiq etish zarurati tadqiqot mavzusining dolzarbligini belgilaydi.

Tadqiqotning vazifalari:

- tadqiqot mavzusiga oid ilmiy manbalarni tahlil etish asosida texnologiya fanini o'qitishda iqtidorli o'quvchilarning texnik ijodkorligini rivojlantirishning ijtimoiy, psixologik-pedagogik, ilmiy-texnik asoslari va muammosi holatini o'rganish;
- ilmiy manbalar asosida "iqtidorlilik", "texnik ijodkorlik" tushunchalarining retrospektiv tahlil etish asosida texnik ijodkorlik komponentlari va ularning o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash;
- texnologiya fanini o'qitishda iqtidorli o'quvchilarning texnik ijodkorligini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari, imkoniyatlari, mezonlari, ko'rsatkichlari, darajalarini aniqlash;
- texnologiya fanini o'qitishda ijodiy eksperimental ta'limi mazmuni va shakli, ijodiy fikrlashi komponentlari (konvergent, divergent, kritik, kreativ, obrazli, amaliy, refleksiv)dan tashkil topgan texnik ijodkorligini rivojlantirishning modelini ishlab chiqish;
- sinfda, sinfdan tashqari ishlarda va ishlab chiqarish korxonalarida o'quvchilarning texnik ijodkorligini rivojlantirishga imkon beruvchi metodikalarni TRIZ-texnologiyalari asosida takomillashtirish;
- o'quvchilarning loyihalash-konstruktorlik, ijodkorlik va ishlab chiqarish texnologik faoliyatga tayyorgarligini tashxislash natijalari tahlili asosida faoliyat turlari bo'yicha texnik ijodkorligikni baholash mezonlarini tanlash va tajriba-sinov ishlarini amalga oshirish.
- "O'quvchilarning texnik ijodkorligini rivojlantirish", "Ta'lim jarayonida ijtimoiy hamkorlikni amalga oshirishning ilmiy-uslubiy asoslari" nomli monografiyalar, "Texnologiya" fanidan amaliy mashg'ulotlarni bajarish, "Texnologiya fanidani o'quvchilar amaliyotini tashkil etish" bo'yicha uslubiy qo'llanmalar ishlab chiqilgan va amaliyotga tatbiq etilgan;
- iqitidorli o'quvchilarning talab va ehtiyojlaridan kelib chiqib, texnik ijodkorlik ko'nikmalarni rivojlantirish metodi asosida "Texnologiya" o'quv fani dasturi takomillashtirilgan va amaliyotga joriy etilgan;
- o'quvchilarning texnik ijodkorligini rivojlantirish modeli va didaktik ta'minoti (tuzilmaviy-mantiqiy sxemalar, amaliy va laboratoriya topshiriqlari, tashxislash majmuasi) va uni joriy etishning tizimli mexanizmi ishlab chiqilgan va amaliyotga tatbiq etilgan;
- o'quvchilarda texnik ijodkorlikning rivojlanganlik darajasini baholashning motivatsion-qadriyatli, kognitiv, amaliy-faoliyatli usullarini integrativ muvofiqlashtirish orqali tashxislash tizimi tatbiq etilgan;
- o'quvchilarda ijodkorlik ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan "Texnologik ta'lim metodikasi", "Texnologiya" fanlaridan elektron o'quv qo'llanmalar, "Ta'limni tashkil etishda pedagogik texnologiyalar va interfaol

metodlarni qo'llash" nomli uslubiy qo'llanmalar, hammualliflikda "Texnologik ta'lim metodikasi" va "Texnologiya" fandan darslik nashr qilingan va amaliyotga tatbiq etilgan.

Texnologiya fanini o'qitishda iqtidorli o'quvchilarning texnik ijodkorligini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish bo'yicha olingan ilmiy natijalar asosida:

-texnologik ta'lim rivojlanishidagi tendensiyalar, xorijiy tajribalar, tashkiliy-pedagogik omillarni tahliliy o'rganish, texnologiya fanini o'qitishda iqtidorli o'quvchilarning texnik ijodkorligini rivojlantirish muammosini ijtimoiy-pedagogik, ilmiy-nazariy, ilmiy-metodik darajalarda talqin etish, texnik va texnologik ijodkorlikning konseptual asoslarini innovatsionlik tamoyili asosida chuqurlashtirish va ilmiy-nazariy yondashuvlar (faoliyatli, kognitiv, shaxsga yo'naltirilgan, kompetentli) asosida texnologiya fanini o'qitishda ijodiy eksperimental ta'limi mazmunini takomillashtirish, texnik fikrlashi komponentlari (konvergent, divergent, kritik, kreativ, obrazli, amaliy, refleksiv) va texnik ijodkorlik kometensiyalarini rivojlantirish modelini ishlab chiqishga oid amaliy takliflar O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 6 apreldagi "Umumiy o'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limining davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 187-son qarori mazmuniga singdirilgan (Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2024 yil 20 maydagi № 89-03-1638-sonli ma'lumotnomasi).

Mazkur taklif va tavsiyalardan texnologiya fani mazmunini modernizatsiyalash asosida takomillashtirilgan o'quv dasturlari, darsliklar, metodik qo'llanmalar ishlab chiqishda foydalanilgan;

an'anaviy va zamonaviy yondashuvlarni qiyosiy taqqoslash va tavsiflash asosida umumiy o'rta ta'lim maktab o'quvchilarining o'ziga xos psixologik xususiyatlari (bilish, amaliy, texnologik, ijodiy) hamda texnologik kompetensiyalarini dars jarayonida shakllantirish uslublari, iqtidorli o'quvchilarda innovatsion yondashuv asosida texnik ijodklordlikni rivojlantirishning tashkiliy-tuzilmaviy modeli va uni joriy etishning metodik ta'minotini (o'quv mashg'ulotlarining algoritmik xaritalari, ijodiy xarakterdagi texnologik topshiriqlar, innovatsion o'qitish vositalari, tizimlashtirilgan topshiriqlar bazasi orqali) takomillashtirishga oid tavsiyalardan "Umumiy o'rta ta'lim maktablarida mehnat ta'limi fanini mazmunan modernizatsiyalash hamda ta'lim sifati va samaradorligini oshirish texnologiyalari" mavzusidagi 2022-2024 yillarga mo'ljallangan amaliy loyihada foydalanilgan (Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2020 yil 20 maydagi № 89-03-1638-sonli ma'lumotnomasi).

Mazkur yondashuvlar o'quvchilarda texnologik ta'lim samaradorligi va sifatini oshirishga xizmat qilgan;

o'quvchilarda amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan "Texnologik ta'lim metodikasi", "Texnologiya" fanlaridan elektron o'quv qo'llanmalar, "Ta'limni tashkil etishda pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlarni qo'llash" nomli uslubiy qo'llanma, hammualliflikda "Texnologik ta'lim metodikasi" va "Texnologiya" fandan darslik, "O'quvchilarida texnik ijodkorlikni rivojlantirish" qo'llanmasi, metodik tavsiyalar va ko'rsatmalar, o'quvchilarning texnik ijodkorligini rivojlantirishga qaratilgan texnologik amaliy topshiriqlarni bajarish metodlari

(variantlarni tanlash, materiallarga ishlov berish texnologiyasi, amaliy topshiriqlarni bajarish, buyumlarni modellashtirish asosida yaratish)ni qo‘llash interfaol ta’lim texnologiyalari (TRIZ, STEAM, “SMART texnology”lari) asosida takomillashtirilib amaliyotga tatbiq etilgan (Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligining 2024 yil 20 maydagi № 89-03-1638-sonli ma’lumotnomasi).

Natijada texnologiya fanini o‘qitish va innovatsion yondashuv asosida o‘quvchilarida texnik ijodkorlik va texnologik kompetensiyalarni shakllantirish samaradorligi ortishiga erishilgan.

Xulosa. Texnologiya fanini o‘qitishda iqtidorli o‘quvchilarning texnik ijodkorligini rivojlantirish jarayonini pedagogik fenomen sifatida ko‘rib chiqish maqsadga muvofiq deb o‘ylaymiz. Umumta’lim muassasasida iqtidorli o‘quvchilarning texnik ijodkorligini rivojlantirish dars mashg‘ulotlaridan tashqari vaqtlarini samarali o‘tkazish imkoniyatlarini yuqori darajada ta’minlaydigan pedagogik loyihalash va maqsadli boshqaruvni rivojlantirish ob’ekti bo‘lishi mumkin degan xulosaga kelamiz.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Oliy taъlim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish kontseptsiyasi. 2019 yil 8 oktyabr.

2. Сластении В.А. Профессионализм учителя как явление педагогической культуры. // «Педагогическое образование и наука», 2008, № 12. -С. 4-15.

3. Sharipov Sh.S. O‘quvchilar ixtirochiligini shakllantirishning pedagogik sharoitlari: Diss.... ped. fan. nomz. - T., 2001. -140-b.

4. Sharipov Sh.S. Kasb-xunar ta’limi tizimida o‘quvchilar ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirishning uzluksizligi. Monografiya - T.: «Fan», 2005. -131-b.

5. Лаптев Г.Г. Техническое творчество учашнихся на уроках технологии.

6. https://syberleninka.ru/artisle/n/tehnicheskoe-tvorchestvo-uchaschihsya-naurokah-tehnologii.